

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «ЛУЦЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF LUTSENKO v. UKRAINE)**

(Заява № 6492/11)

РІШЕННЯ

*1 серпня 2012 року до тексту цього рішення були внесені зміни
відповідно до правила 81 Регламенту Суду*

СТРАСБУРГ

3 липня 2012 року

ОСТАТОЧНЕ

19/11/2012

*Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44
Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.*

У справі «Луценко проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

ДінШпільманн (DeanSpielmann), *Голова*,
МаркВіллігер (MarkVilliger),
Карел Юнгвірт (KarelJungwiert),
БоштьянМ. Зупанчіч (BostjanM. Zupancic),
ЕннПауерФорд (AnnPowerForde),
Ганна Юдківська (GannaYudkivska),
Андре Потоцький (AndrePotocki), *судді*,

а також Клаудія Вестердік (ClaudiaWesterdiek), *Секретар секції*,
після обговорення за зачиненими дверима 17 квітня 2012 року та 26 червня 2012 року

постановляє таке рішення, що було ухвалено в останню із зазначених дат:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за заявою (№ 6492/11), яку 21 січня 2011 року подав до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) громадянин України — пан Юрій Віталійович Луценко (далі — заявник).

2. Заявника представляли пан І. Фомін та пані В. Теличенко — юристи, які практикують в м. Києві, і пан А. Бущенко — юрист, який практикує в м. Харкові. Уряд України (далі — Уряд) представляла його Уповноважений — пані В.Лутковська з Міністерства юстиції України.

3. 5 квітня 2011 року Суд вирішив повідомити Уряд про заяву. Суд також вирішив розглянути заяву в першочерговому порядку (правило 41).

4. Заявник і Уряд подали письмові зауваження (підпункт «b» пункту 2 правила 54).

5. 17 квітня 2012 року було проведено публічні слухання в Палаці прав людини в м. Страсбурзі (пункт 3 правила 59).

У засіданні Суду брали участь:

(а) від Уряду

пані В. ЛУТКОВСЬКА,
пан Н. КУЛЬЧИЦЬКИЙ,
пан М. БЕМ,
пан І. ЗІНЧЕНКО,
пан Д. ЛОБАН,

*Уповноважений,
Юридичний консультант,*

Радники;

(b) від заявника

пан І. ФОМІН,
пані В. ТЕЛИЧЕНКО,
пані Т. ЦЮКАЛО,

*Адвокати,
Радник.*

Суд заслухав виступи пані В. Лутковської, пані В. Теличенко та пана І. Фоміна, а також відповіді пані В. Лутковської та пані В. Теличенко на запитання, поставлені сторонам.

6. Суддя Фура, яка за цей час вибула зі складу Суду, була під час заключного засідання замінена суддею Зупанчічем, який був першим запасним суддею.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

7. Заявник народився в 1964 році та проживає в м. Києві. Він є колишнім Міністром внутрішніх справ України та лідером опозиційної партії «Народна Самооборона».

A. Порухення щодо заявника кримінальної справи

8. 2 листопада 2010 року Генеральна прокуратура України (далі — ГПУ) порушила кримінальну справу щодо заявника та іншої особи, пана П., за частиною третьою статті 191 Кримінального кодексу України. ГПУ стверджувала, що, з грудня 2007 року до січня 2010 року, коли заявник обіймав посаду Міністра внутрішніх справ України, він незаконно сприяв отриманню його водієм, вищевказаним паном П., різних виплат, пов'язаних з трудовою діяльністю. У той же день слідчим було відібрано у заявника підписку про невиїзд.

9. 5 листопада 2010 року заявнику було офіційно пред'явлено обвинувачення.

10. Під час досудового слідства заявник з'являвся на всі слідчі дії і слідчий не мав жодних скарг щодо його дій.

11. 11 грудня 2010 року ГПУ порушила щодо заявника іншу кримінальну справу за ознаками злочину, передбаченого частиною третьою статті 365 Кримінального кодексу України (перевищення службових повноважень) у зв'язку з тим, що він сприяв наданню його водію, пану П., однокімнатної квартири.

12. Ці дві кримінальні справи було об'єднано в одне провадження (далі — перша кримінальна справа).

13. 13 грудня 2010 року ГПУ закінчила досудове слідство у справі та офіційно пред'явила заявнику обвинувачення щодо обох епізодів. Однак його дії в рамках першого обвинувачення були перекваліфіковані за частиною п'ятою статті 191 Кримінального кодексу України. Заявника було викликано до слідчого для ознайомлення з матеріалами кримінальної справи щодо нього.

В. Ознайомлення з матеріалами справи

1. Версія подій заявника

14. 15 грудня 2010 року заявнику було надано лише меншу частину матеріалів кримінальної справи для ознайомлення, оскільки, як йому було повідомлено, решти матеріалів на той час не було в наявності (тому що вони перебували в суді — *прим. ред.*). Слідчий викликав заявника для ознайомлення з матеріалами справи 16 та 17 грудня 2010 року.

15. 17 грудня 2010 року заявник та його захисник з'явилися до слідчого для ознайомлення з матеріалами справи. Проте слідчий не надав їм всіх матеріалів справи, посилаючись на той факт, що деякі матеріали все ще знаходились в Печерському районному суді м. Києва. Слідчий вручив заявнику повістку про виклик на 20–24 грудня 2010 року для продовження ознайомлення з матеріалами справи.

16. 20 та 21 грудня 2010 року матеріали справи були, як стверджувалось, не готовими, незважаючи на бажання заявника ознайомитись з ними.

17. 22 грудня 2010 року слідчий повідомив заявника про винесення ним постанови, яка передбачала, що всім обвинуваченим та їх захисникам матеріали справи будуть надаватись лише по одному тому і наступний том буде надаватись після того, як всі вони закінчать ознайомлюватись з попереднім. Він зазначив, що копія опису документів кожного тому буде надана після такого ознайомлення. У той же день захисник заявника звернувся з клопотанням надати йому дозвіл зробити фотографії матеріалів справи на цифрову фотокамеру. У задоволенні його клопотання було відмовлено.

18. 22 та 23 грудня 2010 року заявник та його захисник знайомились з матеріалами справи.

19. 24 грудня 2010 року захисник заявника був зайнятий представництвом клієнта в іншому провадженні, про що він заздалегідь повідомив слідчого.

2. Версія подій Уряду

20. 8 грудня 2010 року заявнику було вручено повістку про виклик його до слідчого 14 грудня 2010 року.

21. 14, 16, 17, 20 та 24 грудня 2010 року заявник не з'являвся для ознайомлення з матеріалами справи.

22. 15, 21, 22 та 23 грудня 2010 року заявник з'являвся до ГПУ для ознайомлення з матеріалами справи.

23. 20 грудня 2010 року слідчий виніс постанову про порядок ознайомлення з матеріалами справи. 21 грудня 2010 року заявника було повідомлено про цю постанову.

С. Інші події

24. 18 грудня 2010 року в щотижневій газеті *«Дзеркало тижня»* було опубліковано інтерв'ю заявника під назвою *«Юрій Луценко: «намагаюся менше думати про погане...»*. У цьому інтерв'ю він заперечував проти всіх обвинувачень щодо нього. Коли його запитали про заяви, зроблені його колишнім заступником, паном К., заявник відповів:

«З невідомих мені причин К. [...] стверджує, нібито я викликав його в кабінет, дав заготовлену від його імені резолюцію і сказав, що він повинен це підписати. Чим це підтверджується? Лише словами переляканої невідомо чим людини...»

Чим підтверджуються його слова? Нічим. Усі обвинувачення базуються не на документах, які я підписував, а на нібито даних мною усних вказівках. Залишається таємницею, чому я не давав таких усних вказівок іншим моїм підлеглим та в інших випадках...»

25. 24 грудня 2010 року слідчий ГПУ В. порушив щодо заявника іншу кримінальну справу за ознаками злочину, передбаченого частиною третьою статті 364 Кримінального кодексу України (зловживання владою або службовим становищем) (далі — друга кримінальна справа). Заявника підозрювали у незаконному наданні дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів щодо фізичної особи. У той же день досудове слідство у першій кримінальній справі було відновлено. Через п'ять днів дві кримінальні справи було об'єднано в одне провадження.

26. 25 грудня 2010 року той самий слідчий підготував подання до Печерського районного суду м. Києва щодо зміни заявнику запобіжного заходу у вигляді підписки про невиїзд, який йому було обрано у зв'язку з першою кримінальною справою, на взяття під варту. Слідчий стверджував, що заявник не виконує його процесуальні рішення та намагається ухилитись від слідства, зокрема, систематично не з'являється за викликом слідчого у призначений час. Слідчий також

зазначив, що 13 грудня 2010 року досудове слідство було закінчено і що заявнику було пред'явлено обвинувачення. 14 грудня 2010 року, коли заявника було викликано до ГПУ для ознайомлення з матеріалами справи, він не з'явився, а відповідно до інформації з Інтернет-джерела, замість цього проводив прес-конференцію.

За твердженнями слідчого, під час прес-конференції заявник:

«... маючи на меті уникнути кримінальної відповідальності за скоєні злочини, спотворити суспільну думку про вчинений ним злочин, дискредитувати органи прокуратури та вплинути на майбутній судовий розгляд справи, по суті давав коментарі стосовно пред'явленого йому обвинувачення.

При цьому Луценко Ю. В. розголошував матеріали досудового слідства, перекручував відому йому інформацію по справі, намагався нав'язати суспільству свою думку про начебто невинуватість і перекласти вину за скоєний злочин на інших, хоча впродовж всього часу проведення досудового слідства Луценко Ю. В. відмовлявся давати будь-які показання по суті пред'явленого йому обвинувачення».

Далі слідчий зазначив у своєму поданні, що заявник не ознайомлювався з матеріалами справи належним чином. За твердженнями слідчого, 15 грудня 2010 року заявнику було надано матеріали справи для ознайомлення та роз'яснено, що він може ознайомлюватись з матеріалами справи щоденно з 9 до 18 години. Проте цього дня заявник ознайомлювався з матеріалами справи лише п'ять хвилин. 16, 17, 20 та 24 грудня 2010 року заявник взагалі не з'являвся, а 21, 22 та 23 грудня він ознайомлювався з матеріалами справи близько двох годин. Крім того, заявник продовжував давати інтерв'ю з метою спотворення суспільної думки та впливу на досудове слідство і судовий розгляд. Слідчий дійшов висновку, що заявнику має бути обрано запобіжний захід у вигляді взяття під варту, оскільки він вчинив тяжкий злочин, чинить перешкоди слідству шляхом умисного затягування строків слідства, постійно ухиляється від явки до слідчого, не виконує процесуальні рішення слідчого та чинить тиск на свідків шляхом їх дискредитації і таким чином намагається уникнути кримінальної відповідальності.

27. У той же день перший заступник Генерального прокурора України затвердив вищевказане подання щодо обрання заявнику запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

D. Затримання заявника та тримання його під вартою

28. У неділю 26 грудня 2010 року о 12:45 заявника було затримано біля його дому працівниками Служби безпеки України та слідчим ГПУ в рамках другого кримінального провадження.

29. За твердженнями заявника, під час його затримання йому не було повідомлено про підстави його затримання та не було вручено

копію постанови про порушення кримінальної справи. Слідчий також відмовив в наданні копії постанови про порушення кримінальної справи захиснику заявника. За твердженнями Уряду, заявнику було вручено копію постанови про порушення другої кримінальної справи щодо нього, але він відмовився підписати її.

30. У протоколі затримання заявника зазначалось, що свідки вказали на заявника як на особу, яка вчинила злочин, і що його взяття під варту було необхідним для того, щоб перешкодити йому ухилитись від слідства або справити негативний вплив на його перебіг, а також виключити можливість продовження ним злочинної діяльності та забезпечити його ізоляцію від суспільства. Було також зазначено, що були інші дані (неуточнені), які давали підстави підозрювати заявника у вчиненні злочину. Протокол затримання також містив посилання на частину третю статті 364 Кримінального кодексу України. Як зазначалось у протоколі, заявник відмовився підписати його.

31. 27 грудня 2010 року заявника було доставлено до Печерського районного суду м. Києва. Захисник заявника дізнався про судові засідання за двадцять хвилин до його початку. На початку засідання захисник заявника звернувся з клопотанням щодо забезпечення присутності представників засобів масової інформації, оскільки затримання заявника мало значне суспільне значення. Прокурор заперечував проти цього клопотання на підставі того, що це судові провадження стосувались не затримання заявника в рамках другої кримінальної справи, а подання ГПУ щодо зміни заявнику запобіжного заходу у вигляді підписки про невиїзд на взяття під варту в рамках першої кримінальної справи. За твердженнями заявника, лише в цей момент він та його захисник дізнались, що судові засідання стосуються подання ГПУ щодо зміни заявнику запобіжного заходу, а не підстав його затримання. Заявник скаржився на порушення, допущені під час його затримання, але прокурор неодноразово підкреслював, що його затримання не розглядається в цьому засіданні. Тоді заявник та його захисник звернулись з клопотанням про відкладення судового засідання з метою ознайомлення з поданням ГПУ та матеріалами на його обґрунтування і надання документів щодо особистих обставин заявника. Суд відмовив у задоволенні цього клопотання як необґрунтованого. Суд зазначив, зокрема, що заявник вже пояснив своє особисте становище обставини і що ніхто не заперечував їх достовірність.

32. Суд задовольнив подання та постановив обрати щодо заявника запобіжний захід у вигляді взяття під варту, погодившись з обґрунтуванням, наведеним ГПУ, та встановивши, що особисте становище заявника не перешкоджає триманню його під вартою; що він ухилився від виконання процесуальних дій та рішень слідчого; що він

обвинувачувався у вчиненні злочину, за який передбачається покарання у вигляді позбавлення волі строком від семи до дванадцяти років¹, що він не визнав своєї вини і що він може особисто або через інших осіб перешкоджати виконанню процесуальних рішень та впливати на свідків. Суд також відмовив в задоволенні письмового клопотання семи народних депутатів щодо передачі заявника на їх особисту поруку.

33. Захисник заявника подав до апеляційного суду м. Києва апеляцію на постанову від 27 грудня 2010 року, вважаючи її необґрунтованою. У своїй апеляції він стверджував, *inter alia*, що заявник не порушував дану ним підписку про невиїзд, що ознайомлення з матеріалами справи є правом заявника, а не його обов'язком, і що слідчий не надав йому всіх матеріалів справи та свідомо обмежив його право на доступ до матеріалів справи. Захисник також стверджував, що ані він, ані його підзахисний не знали підстав його затримання до судового розгляду і що суд відмовився відкласти судові засідання, тим самим поставивши їх в несприятливе становище, що порушує принцип рівності сторін. Він скаржився, що не було жодних доказів або даних про те, що заявник буде намагатись ухилитись від виконання процесуальних рішень слідчого або перешкоджати проведенню досудового слідства. Захисник також зазначив, що суд першої інстанції посилався на те, що заявник не визнає своєї вини та відмовився давати показання, як на підставі його затримання, що порушило конституційні права заявника.

34. 5 січня 2011 року апеляційний суд м. Києва відмовив в задоволенні апеляції та залишив постанову суду першої інстанції без змін. Він відмовив в задоволенні скарги заявника як такої, що не підтверджується матеріалами справи. Суд також відмовив в задоволенні письмового клопотання двадцяти дев'яти народних депутатів, підтримуваного Уповноваженим Верховної Ради з прав людини, щодо передачі заявника під грошову заставу або на їх особисту поруку.

35. 16 лютого 2011 року Печерський районний суд м. Києва продовжив строк тримання заявника під вартою до чотирьох місяців. Апеляційний суд м. Києва залишив цю постанову без змін.

36. 21 квітня 2011 року апеляційний суд м. Києва продовжив строк тримання заявника під вартою до п'яти місяців. Суд зазначив, що незважаючи на той факт, що заявник закінчив ознайомлюватись з матеріалами справи, все ще мають бути проведені слідчі дії за участю співобвинуваченого заявника, пана П., та захисників. Суд також зазначив, що відсутні підстави для зміни обраного заявнику

¹Редакцію пункту було змінено 1 серпня 2012 року: замість слів «трьох до семи» зазначено «семи до дванадцяти».

запобіжного заходу, беручи до уваги тяжкість пред'явлених йому обвинувачень, його сімейний стан та стан здоров'я.

37. 23 травня 2011 року Печерський районний суд м. Києва залишив без змін обраний заявнику запобіжний захід у вигляді взяття під варту без встановлення жодних строків.

38. 27 лютого 2012 року заявника було визнано винним та призначено покарання у вигляді позбавлення волі строком на чотири роки з конфіскацією майна.

39. 16 травня 2012 року апеляційний суд м. Києва залишив вирок суду першої інстанції без змін. Заявник подав касацію і це провадження все ще триває.

II. ВІДПОВІДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА ПРАКТИКА

A. Відповідне законодавство та практика

1. Конституція України

40. Відповідні положення Конституції України передбачають таке:

Стаття 19

«...Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України».

Стаття 29

«Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність.

Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і [тоді] тільки на підставах та в порядку, встановлених законом....

Кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правовою допомогою захисника.

Кожний затриманий має право у будь-який час оскаржити в суді своє затримання.

Про арешт або затримання людини має бути негайно повідомлено родичів заарештованого чи затриманого».

Стаття 34

«Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань...».

Стаття 62

«Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду...».

Стаття 63

«Особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом...».

2. Кримінальний кодекс України

41. Відповідні положення Кодексу передбачають таке:

Стаття 191

Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем

«1. Привласнення чи розтрата чужого майна, яке було ввірене особі чи перебувало в її віданні...

2. Привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем...

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на строк від трьох до восьми років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

4. Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, якщо вони вчинені у великих розмірах...

5. Дії, передбачені частинами першою, другою, третьою або четвертою цієї статті, якщо вони вчинені в особливо великих розмірах або організованою групою, караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна».

Стаття 364

Зловживання владою або службовим становищем

1. Зловживання владою або службовим становищем, тобто умисне, з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби [держави], якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб...

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки...

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені працівником правоохоронного органу, караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

Стаття 365

Перевищення влади або службових повноважень

1. Перевищення влади або службових повноважень, тобто умисне вчинення службовою особою дій, які явно виходять за межі наданих їй прав чи повноважень, якщо вони завдали істотної шкоди охоронюваним законом правам, інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам, інтересам юридичних осіб...

2. Перевищення влади або службових повноважень, якщо воно супроводжувалося насильством, застосуванням зброї або болісними і такими, що ображають особисту гідність потерпілого, діями, ...

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, караються позбавленням волі на строк від семи до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Кримінально-процесуальний кодекс України

42. Відповідні положення Кодексу передбачають таке:

Стаття 43 Обвинувачений і його права

«... Обвинувачений має право ... ознайомлюватися після [закінчення] досудового слідства або дізнання з усіма матеріалами справи...».

Стаття 431 Підозрюваний

«... Підозрюваний має право ... вимагати перевірки судом чи прокурором правомірності затримання; подавати скарги на дії і рішення ... слідчого.

Стаття 48 Обов'язки і права захисника

«... З моменту допуску до участі у справі захисник має право:

...

(3) ознайомлюватися з матеріалами, якими обґрунтовується затримання підозрюваного чи обрання запобіжного заходу або пред'явлення обвинувачення, а після [закінчення] досудового слідства — з усіма матеріалами справи...».

Стаття 106 Затримання органом дізнання підозрюваного у вчиненні злочину

«Орган дізнання вправі затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який може бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі, лише при наявності однієї з таких підстав:

(1) коли цю особу застали при вчиненні злочину або безпосередньо після його вчинення;

(2) коли очевидці, в тому числі й потерпілі, прямо вкажуть на дану особу, що саме вона вчинила злочин;

(3) коли на підозрюваному або на його одязі, при ньому або в його житлі буде виявлено явні сліди злочину.

Про кожний випадок затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, орган дізнання зобов'язаний скласти протокол із зазначенням підстав [затримання], мотивів [затримання], дня, години, року, місяця [затримання], місця затримання, пояснень затриманого, часу складання протоколу про роз'яснення підозрюваному в порядку, передбаченому частиною другою статті 21 цього Кодексу, права мати побачення із захисником з моменту затримання². Протокол підписується особою, яка його склала, і затриманим.

Копія протоколу з переліком прав та обов'язків негайно вручається затриманому і направляється прокурору. На вимогу прокурора йому також надсилаються матеріали, що стали підставою для затримання.

Про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, орган дізнання негайно повідомляє одного з її родичів...

Протягом сімдесяти двох годин після затримання орган дізнання:

(1) звільняє затриманого — якщо не підтвердилась підозра у вчиненні злочину, вичерпався встановлений законом строк затримання або затримання було здійснено з порушенням вимог, передбачених частинами першою і другою цієї статті;

(2) звільняє затриманого і обирає щодо нього запобіжний захід, не зв'язаний з триманням під вартою; [або]

(3) доставляє затриманого до судді з поданням про обрання йому запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

У разі оскарження затримання до суду скарга затриманого негайно надсилається начальником місця досудового ув'язнення до суду. Скарга розглядається суддею одночасно з поданням органу дізнання про обрання запобіжного заходу. Якщо скарга надійшла після обрання запобіжного заходу, вона розглядається суддею протягом трьох діб з часу надходження. Якщо подання не надійшло або коли скарга надійшла після закінчення сімдесятидвогодінного строку після затримання, скарга на затримання розглядається суддею протягом п'яти діб з часу надходження.

Скарга розглядається з додержанням вимог, передбачених статтею 1652 цього Кодексу. За результатами розгляду суддя виносить постанову про законність затримання чи про задоволення скарги і визнання затримання незаконним.

На постанову судді протягом семи діб з дня її винесення може бути подана апеляція прокурором, особою, щодо якої прийнято рішення, або її захисником чи законним представником. Подача апеляції не зупиняє виконання постанови суду.

Затримання підозрюваного у вчиненні злочину не може тривати більше сімдесяти двох годин.

Якщо у встановлений законом строк затримання постанова судді про застосування до затриманої особи запобіжного заходу у вигляді взяття під варту або постанова про звільнення затриманого не надійшла до установи для досудового ув'язнення, начальник місця досудового ув'язнення звільняє цю особу, про що складає протокол і направляє повідомлення про це посадовій особі чи органу, який здійснював затримання».

Стаття 135

Обов'язковість явки обвинуваченого

«Обвинувачений зобов'язаний з'явитися за викликом слідчого у призначений строк.

² Редакцію пункту було змінено 1 серпня 2012 року: замість слів "до першого допиту" зазначено "з моменту затримання".

В разі неявки без поважних причин обвинувачений підлягає приводу...».

Стаття 142

Роз'яснення обвинуваченому його прав на слідстві

«При пред'явленні обвинувачення слідчий зобов'язаний роз'яснити обвинуваченому, що він під час провадження досудового слідства має право:

...

(2) давати показання по пред'явленому йому обвинуваченню або відмовитися давати показання і відповідати на запитання;

...

(6) з дозволу слідчого бути присутнім при виконанні окремих слідчих дій;

(7) знайомитися з усіма матеріалами справи після закінчення досудового слідства...».

Стаття 148

Мета і підстави застосування запобіжних заходів

«Запобіжні заходи застосовуються до підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого з метою запобігти спробам ухилитися від дізнання, слідства або суду, перешкодити встановленню істини у кримінальній справі або продовжити злочинну діяльність, а також для забезпечення виконання процесуальних рішень.

Запобіжні заходи застосовуються за наявності достатніх підстав вважати, що підозрюваний, обвинувачений, підсудний, засуджений буде намагатися ухилитися від слідства і суду або від виконання процесуальних рішень, перешкоджати встановленню істини у справі або продовжувати злочинну діяльність.

Якщо немає достатніх підстав для застосування запобіжного заходу, від підозрюваного, обвинуваченого або підсудного відбирається письмове зобов'язання про явку на виклик особи, яка проводить дізнання, слідчого, прокурора або суду, а також про те, що він повідомить про зміну свого місця перебування.

При застосуванні запобіжного заходу до підозрюваного обвинувачення йому має бути пред'явлене не пізніше десяти діб з моменту застосування запобіжного заходу. Якщо в цей строк обвинувачення не буде пред'явлене, запобіжний захід скасовується».

Стаття 150

Обставини, що враховуються при обранні запобіжного заходу

«При вирішенні питання про застосування запобіжного заходу, крім обставин, зазначених у статті 148 цього Кодексу, враховуються тяжкість злочину, у вчиненні якого підозрюється, обвинувачується особа, її вік, стан здоров'я, сімейний і матеріальний стан, вид діяльності, місце проживання та інші обставини, що її характеризують».

Стаття 151

Підписка про невиїзд

«Підписка про невиїзд полягає у відібранні від підозрюваного або обвинуваченого письмового зобов'язання не відлучатися з місця постійного проживання або з місця тимчасового знаходження без дозволу слідчого.

Якщо підозрюваний або обвинувачений порушить дану ним підписку про невийзд, то вона може бути замінена більш суворим запобіжним заходом; про це підозрюваному або обвинуваченому повинно бути оголошено при відібранні від нього підписки про невийзд».

Стаття 1652

Порядок обрання запобіжного заходу

«На стадії досудового розслідування справи запобіжний захід, не пов'язаний з триманням під вартою, обирає орган дізнання, слідчий, прокурор.

Якщо орган дізнання, слідчий вважає, що є підстави для обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, він вносить за згодою прокурора подання до суду. Таке ж подання вправі внести прокурор. При вирішенні цього питання прокурор зобов'язаний ознайомитися з усіма матеріалами, що дають підстави для взяття під варту, перевірити законність одержання доказів, їх достатність для обвинувачення.

Подання має бути розглянуто протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання підозрюваного чи обвинуваченого.

Якщо в поданні ставиться питання про взяття під варту особи, яка перебуває на волі, суддя вправі своєю постановою дати дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого і доставку його в суд під вартою. Затримання в цьому випадку не може продовжуватися більше сімдесяти двох годин; а в разі коли особа перебуває за межами населеного пункту, в якому діє суд,— не більше сорока восьми годин з моменту доставки затриманого в цей населений пункт.

Після одержання подання суддя вивчає матеріали кримінальної справи, представлені органами дізнання, слідчим, прокурором, допитує підозрюваного чи обвинуваченого, а при необхідності бере пояснення в особи, у провадженні якої перебуває справа, вислуховує думку прокурора, захисника, якщо він з'явився, і виносить постанову:

(1) про відмову в обранні запобіжного заходу, якщо для його обрання немає підстав; [або]

(2) про обрання підозрюваному, обвинуваченому запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

Відмовивши в обранні запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, суд вправі обрати підозрюваному, обвинуваченому запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою.

На постанову судді до апеляційного суду прокурором, підозрюваним, обвинуваченим, його захисником чи законним представником протягом трьох діб з дня її винесення може бути подана апеляція. Подача апеляції не зупиняє виконання постанови судді».

Стаття 218 (у редакції станом на час подій)

Оголошення обвинуваченому про закінчення слідства і пред'явлення йому матеріалів справи

«Визнавши зібрані докази достатніми для складання обвинувального висновку і виконавши вимоги статті 217 цього Кодексу, слідчий зобов'язаний оголосити обвинуваченому, що слідство в його справі закінчено і що він має право на ознайомлення з усіма матеріалами справи як особисто, так і з допомогою захисника...

Якщо обвинувачений не виявив бажання ознайомитися з матеріалами справи з участю захисника, йому пред'являються для ознайомлення всі матеріали справи. При ознайомленні з матеріалами справи обвинувачений вправі робити виписки

з матеріалів справи і порушувати клопотання. Якщо в справі притягнуто декількох обвинувачених, слідчий повинен пред'явити кожному з них усі матеріали слідства...

...Матеріали досудового слідства пред'являються для ознайомлення підшитими і пронумерованими. Під час пред'явлення матеріалів досудового слідства слідчий зобов'язаний на вимогу обвинуваченого вручити йому засвідчену належним чином копію опису матеріалів кримінальної справи...

Обвинуваченого і його захисника не можна обмежувати в часі, потрібному їм, щоб ознайомитися з усіма матеріалами справи».

4. Практика національних судів

43. Уряд надав два рішення національних судів, якими особам було присуджено відшкодування за незаконне тримання їх під вартою.

44. Ухвалою від 17 січня 2007 року апеляційний суд Одеської області присудив відшкодування шкоди особі, яку було затримано 22 листопада 2005 року, але звільнено наступного дня після втручання прокурора, який встановив незаконність затримання особи та скасував постанову міліції про затримання. 5 грудня 2005 року Білгород-Дністровський міськрайонний суд Одеської області виніс постанову, якою підтвердив незаконність затримання.

45. Рішенням від 11 жовтня 2007 року апеляційний суд м. Києва присудив відшкодування шкоди особі, яка 7 та 8 липня 2002 року протягом двадцяти двох годин трималась під вартою у відділі міліції без документування такого затримання і яку потім було звільнено. У цій справі 25 травня 2006 року той же апеляційний суд визнав тримання особи під вартою незаконним, оскільки її затримання та тримання під вартою не відповідало статті 106 Кримінально-процесуального кодексу України.

В. Відповідні міжнародні документи

1. Звіти Державного департаменту США про стан дотримання прав людини у країнах світу

46. В звітах Державного департаменту США про стан дотримання прав людини у країнах світу (далі — Звіти) за 2010 рік (опублікований 8 квітня 2011 року) стосовно України зазначалось таке:

«d. Свавільний арешт або затримання

Конституція та закони забороняють свавільний арешт і затримання; проте на практиці ці проблеми залишаються актуальними.

Після призначення 4 листопада нового Генерального прокурора різко зросла кількість звинувачень, висунутих проти опозиційних політиків, що було схожим на вибіркове і політично вмотивоване переслідування з боку адміністрації Януковича. В період від 1 листопада до 31 грудня прокуратура висунула звинувачення проти колишнього Прем'єр-міністра Юлії Тимошенко та ще більше

восьми високопосадовців з її уряду за зловживання владою та/або нецільове використання державних коштів під час перебування на посаді. Допити звинувачених осіб у прокуратурі, які нерідко тривали по декілька годин на день протягом кількох днів, а також відмова змінити запобіжний захід на підписку про невиїзд у деяких випадках ще більше загострили враження про політично вмотивоване переслідування (див. розділ 4). Влада наполягала, що кримінальні переслідування не були спрямовані проти опозиції, і що водночас відбувалися розслідування проти членів правлячої партії; однак, лише за декількома винятками, мова йшла про кар'єрних чиновників низького рівня.

12 грудня УГСПЛ [Українська Гельсінська спілка з прав людини] та Харківська правозахисна група оприлюднили спільну заяву, в якій заявили, що кримінальне переслідування спрямоване проти членів опозиції. Як наслідок, «вибіркове кримінальне переслідування виключно представників опозиції є фактично використанням кримінального судочинства для політичних цілей. Така практика суперечить демократичним цінностям, заснованим на рівності усіх перед законом, та підриває підвалини кримінального судочинства,» — йдеться у заяві.

26 грудня міліція затримала в Києві колишнього Міністра внутрішніх справ Юрія Луценка за підозрою у розкраданні державного майна, зловживанні службовим становищем і використанні підроблених документів. Апеляційний суд відхилив його прохання про зміну запобіжного заходу на підписку про невиїзд та підтримав подання прокуратури про арешт Луценка на два місяці. Вітчизняні спостерігачі від правозахисних груп та опозиційні оглядачі назвали арешт Луценка політично вмотивованим, зважаючи на адміністративну природу злочинів, в яких його підозрюють. Луценко заявив, що прокуратура знехтувала його конституційними правами протягом всього слідства, зокрема, обмежувала доступ та не давала часу на вивчення матеріалів справи, а також створювала інші «штучні бар'єри», щоб не дати йому реалізувати своє право на ознайомлення зі справою...».

2. Резолюція Європейського Парламенту від 9 червня 2011 року щодо України: справи Юлії Тимошенко та інших членів колишнього уряду

«Європейський Парламент,

... Г. враховуючи те, що дванадцять колишніх високопосадовців з уряду Тимошенко тримаються під вартою, включаючи колишнього Міністра внутрішніх справ і одного з лідерів партії «Народна Самооборона» Юрія Луценка, якого було обвинувачено у зловживанні владою та розтраті коштів та затримано 26 грудня 2010 року за стверджуваненебажання співпрацювати з органами слідства, та колишнього першого заступника Міністра юстиції Євгена Корнійчука, якого було затримано 22 грудня 2010 року за обвинуваченням у порушенні законодавства щодо процедури державних закупівель юридичних послуг,

Н. враховуючи те, що пана Луценка не було звільнено з-під варті після початку судового процесу над ним 23 травня 2011 року, не зважаючи на те, що затримання на підставі стверджуваного небажання співпрацювати в розслідуванні його справи є надзвичайно непропорційним заходом,

І. враховуючи те, що у попередній доповіді Датського Гельсінського комітету з прав людини щодо справ Луценка і Корнійчука наводиться велика кількість порушень Європейської конвенції з прав людини...

Н. враховуючи те, що ЄС продовжує наголошувати на необхідності поваги до верховенства права, що включає в себе справедливі, безсторонні і незалежні судові процеси при одночасному уникненні небезпеки спровокувати відчуття

вибірковості застосування заходів правосуддя, та оскільки ЄС вважає ці принципи особливо важливими для країни, яка бажає глибших договірних відносин, заснованих на політичній асоціації,

1. Наголошує на важливості забезпечення максимальної прозорості цих розслідувань та судових розглядів, а також застерігає проти можливого застосування кримінального закону як засобу досягнення політичних цілей;

2. Занепокоєний зростанням вибіркового переслідування діячів політичної опозиції в Україні, а також непропорційністю застосовуваних заходів, особливо у справах пані Тимошенко і колишнього Міністра внутрішніх справ пана Луценка, та звертає увагу на те, що пан Луценко перебуває під вартою з 26 грудня 2010 року; висловлює свою підтримку Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини Ніні Карпачовій, яка звернулась до Генеральної прокуратури України з проханням розглянути можливість застосування запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою...

4. Наголошує, що розслідування, які тривають щодо відомих політичних лідерів України, не повинні перешкоджати їхній активній участі у політичному житті країни, зустрічам із виборцями та відрядженням за кордон на міжнародні зустрічі, і тому закликає українську владу скасувати підписку про невіїзд, яка стосується поїздок всередині та за межі країни, щодо Юлії Тимошенко та інших ключових політичних фігур...»

3. Звіт «FreedomHouse» щодо стану демократії та захисту прав людини в Україні

47. У квітні 2011 року міжнародна громадська організація «FreedomHouse» опублікувала вищевказаний звіт під назвою: «Б'ючи на сполох: на захист демократії в Україні». Відповідні витяги звіту говорять про таке:

«Корупція»

...урядова антикорупційна кампанія не викликає довіри. Влада вказує на судове переслідування колишнього прем'єр-міністра Тимошенко та колишнього Міністра внутрішніх справ Юрія Луценка як сигнал того, що терпіти корупцію ніхто не буде і що політики не є над законом. Проте, ці справи сконцентровані не на звинуваченнях в особистому збагаченні, а на адміністративних зловживаннях. Уряд правильно зазначає, що ці переслідування є потужним сигналом, але цей сигнал у дійсності є попередженням іншим майбутнім опозиційним діячам не кидати виклик владі...

Судова влада

Уряд Януковича проголосив судову реформу одним зі своїх головних пріоритетів. На карту поставлено багато, позаяк одним із найсерйозніших звинувачень у бік влади є те, що вона використовує систему правосуддя, зокрема Генеральну прокуратуру та СБУ, щоб покарати політичних опонентів. Можливо жодне інше питання не спричинювало стільки уваги та критики всередині України та з боку міжнародного співтовариства, ніж таке вибіркове переслідування, особливо стосовно колишнього Прем'єр-міністра Юлії Тимошенко та її соратників. Рівень занепокоєння змусив США й інші західні посольства, а також посадових осіб у Брюсселі зробити публічні заяви щодо цього. Справа Тимошенко є найвідомішим випадком, але звинувачення також було висунуто проти майже десяти інших представників її уряду, в тому числі колишнього Міністра внутрішніх справ Юрія Луценка та колишнього заступника

голови НАК «Нафтогаз України» Ігоря Діденка. Звинувачення, висунуті проти них, хоча й не є безпідставними, на думку багатьох спостерігачів, є зловживанням судовим процесом. Це не означає, що уряд і Генпрокуратура не повинні активно розслідувати всі випадки корупції чи що колишні високопосадовці повинні мати недоторканість від справедливого судового розгляду. Але влада передусім зобов'язана забезпечити справедливий розгляд цих справ, що вона часто не спроможна була зробити. Уряд і Генпрокуратура, передбачаючи таку критику, зауважують, що більше 350 нинішніх чиновників перебувають під слідством або звинувачені в корупційній діяльності. Але жоден із цих людей, однак, не має досить сили чи впливу, щоб припустити, що судовий процес буде чесним і неупередженим. Найвищим посадовцем нинішньої влади, який зараз перебуває під слідством у Києві, є Богдан Преснер, колишній заступник Міністра охорони навколишнього природного середовища в уряді Януковича.

І хоча уряд заперечує вибірковість переслідування, він розуміє, що принаймні таке враження може скластися. Як зауважив один із посадовців, представники судової влади «не мають поводитися так, як поводитися останнім часом». Він же порівняв нинішню ситуацію зі становищем, яке було до «помаранчевої революції», і висловив занепокоєння тим, що судова система «погоджується виконати будь-яке прохання правоохоронців». Справді, чимало експертів мають стійке враження, що судова система не є системою стримувань і противаг виконавчій владі. Такі побоювання було посилено висловлюваннями голови Конституційного Суду, що, як повідомляється, заявив, що Янукович може «завжди розраховувати на лояльність суду», або високопосадовця правоохоронних органів, який сказав, що Янукович «може розраховувати на нас»...

Висновки та рекомендації

... В цьому дусі, задля відвернення подальшого відходу від демократії в Україні та заради підтримки конструктивних ініціатив, що походять як від влади, так і з-поза неї, група експертів рекомендує наступне:

- Для Президента Януковича та його уряду (адміністрації):

...

Зупинити політично мотивовані переслідування, що їх проводить Генеральна прокуратура проти колишніх провідних політиків, водночас проводити таку, що заслуговує на довіру і сприяє підзвітності, антикорупційну кампанію...».

4. Правовий моніторинг в Україні, проведений Данським Гельсінським комітетом з прав людини

48. 28 квітня 2011 року Данський Гельсінський комітет з прав людини опублікував «Попередню доповідь щодо процесів проти колишнього Міністра внутрішніх справ Юрія Луценка та колишнього першого заступника Міністра юстиції Євгена Корнійчука» як частину свого правового моніторингу в Україні. Відповідні частини доповіді говорять про таке:

«...

Завданням моніторингу зазначених кримінальних справ не є встановлення винуватості чи невинуватості обвинувачених. Україна займає досить високі позиції у міжнародних рейтингах корупційності, тому будь-яка чесна спроба боротьби з корупцією вітатиметься міжнародною спільнотою, навіть якщо її об'єктами стануть політики з попереднього режиму. Спокійна передача влади

від одного уряду до іншого, однак, є настільки важливим елементом функціонуючої демократії, а кримінальне переслідування стількох членів колишнього уряду є настільки рідкісним навіть для цієї частини світу, що чинна влада повинна розуміти і приймати міжнародний скептицизм щодо її мотивів. Це особливо актуально з огляду на те, що, як вважається, чинна влада має доволі погані показники в боротьбі з корупцією та може мати очевидну зацікавленість в усуненні провідних політичних опонентів від участі в наступних виборах.

...

Справа проти Юрія Луценка

У 1991–2006 роках Юрій Луценко був членом Соціалістичної партії України, у 2006 він створив Партію «Народна Самооборона». У 2005–2006 та 2007–2010 рр. він був Міністром внутрішніх справ. Наразі він є заступником головного редактора газети «Сільські вісті».

Під час роботи pana Луценка в Міністерстві проти тодішніх опозиційних політиків, між ними і теперішнього Віце-прем'єр-міністра Бориса Колеснікова та покійного колишнього губернатора Харківської області Євгена Кушнар'єва, було порушено кримінальні справи, а їх самих було взято під варту. Крім того, було проведено обшук в офісі олігарха та депутата від Партії регіонів Ріната Ахметова.

Справу проти pana Луценка було порушено 2 листопада 2010 року. 5 листопада 2010 року до нього було застосовано запобіжний захід у вигляді підписки про невиїзд.

13 грудня 2010 р. обвинувачення було змінено, а досудове слідство оголошено завершеним у той же день. Матеріали досудового слідства становили 47 томів справи. Кінцеві обвинувачення стосувалися порушення частини п'ятої статті 191 (привласнення державного майна в особливо великих розмірах шляхом зловживання службовим становищем організованою групою) та частини третьої статті 365 (перевищення службових повноважень, що спричинило тяжкі наслідки) Кримінального кодексу за такі інкриміновані дії:

1. незаконне присвоєння водію pana Луценка міліцейських звань, що призвело до збитків державі через вищу заробітну плату та інші виплати;
2. дозвіл на виділення коштів для організації щорічного святкування Дня міліції у 2009 році в порушення постанови уряду, що забороняла подібні витрати;
3. перевищення повноважень на посаді Міністра у зв'язку з проведенням зовнішнього спостереження за водієм колишнього Голови Служби безпеки, якого підозрювали у причетності до отруєння колишнього Президента pana Ющенка.

24 грудня 2010 року досудове слідство було поновлено.

Pana Луценка заарештували 26 грудня 2010 року за порушення статті 135 Кримінально-процесуального кодексу України, а саме — ухилення від ознайомлення з матеріалами справи у час, встановлений слідчим. Пан Луценко не з'являвся до слідчого декілька разів, посилаючись на зайнятість свого адвоката в іншій кримінальній справі, а у дні, коли він таки з'являвся, його звинувачують в тому, що він навмисно затягував цей процес. Крім того, він нібито поширив у ЗМІ інформацію, отриману під час досудового слідства в його кримінальній справі.

21 квітня 2011 року Апеляційний суд міста Києва подовжив тримання під вартою pana Луценка ще на один місяць (до 27 травня). За декілька днів до судового слухання пан Луценко завершив ознайомлення з матеріалами справи. Тим не менше, прокуратура подала клопотання про продовження тримання його під вартою у зв'язку з тим, що юридичні представники pana Луценка не завершили ознайомлення з матеріалами справи проти нього.

Спостереження та висновки:

...

2. Згідно з Кримінально-процесуальним кодексом України будь-які запобіжні заходи, у тому числі взяття під варту, застосовуються тоді, коли існують підстави вважати, що особа намагатиметься переховуватися або ухилятися від слідства, заважати відправленню правосуддя або продовжуватиме свою злочинну діяльність, а також для того, щоб забезпечити виконання процесуальних рішень.

Ці положення самі по собі не дуже відрізняються від законодавства інших країн. Різниця, однак, полягає у поширеному застосуванні досудового тримання під вартою, що можна побачити на прикладах пана Луценка і пана Корнійчука, жоден з яких, скоріш за все, не був би затриманий у країні з іншою правовою традицією. Загалом згадується цифра у 40 000 осіб, що тримаються під вартою у будь-який конкретний час.

Європейський суд з прав людини у своєму рішенні від 10 лютого 2011 року у справі *«Харченко проти України»* розглянув питання надмірного застосування тримання під вартою в Україні.

Проблема застосування тримання під вартою загалом та у цих двох справах зокрема, схоже, визнається у загальних рисах і владою України. Під час моніторингу було з'ясовано, що Уповноважений Верховної Ради з прав людини особисто втручалась в обидві справи і поінформувала суди і Президента України про те, що застосування тримання під вартою загалом та у цих конкретних випадках, на її думку, є порушенням прав людини. У більшості країн таке втручання з боку омбудсмена шляхом звернення до Президента щодо дій органів кримінального судочинства у відкритих справах викликало б здивування; воно згадується тут лише для того, щоб продемонструвати думку про порушення прав людини.

...

3. У жодній із справ, що вивчалися, судом не було наведено індивідуальних підстав для підтвердження необхідності застосування тримання під вартою. У справі Луценка суд лише зазначив, що: *«у матеріалах справи є дані, які вказують на можливість того, що Юрій Луценко особисто та через інших осіб може в майбутньому завадити виконанню процесуальних рішень по справі, а також впливати на свідків»*. Це, очевидно, не є індивідуальним обґрунтуванням законності застосування тримання під вартою відповідно до конкретних фактів справи, чого вимагає Європейський суд з прав людини.

4. У справі Ю. Луценка слідчий встановив йому і його адвокату «графік», який визначає, які саме сторінки справи вони мають читати кожного дня у підготовці до захисту. Він також надавав їм доступ лише до матеріалів, призначених для ознайомлення у певний день. Слідчий не взяв до уваги той факт, що в адвоката можуть бути й інші зобов'язання, які можуть перешкоджати його підготовці до справи у визначені часові проміжки. Захист не отримав власну копію матеріалів; як у справі Луценка, так і у справі Корнійчука їм не було дозволено фотографувати або робити копії матеріалів чи їх частин. Під час підготовки та судового розгляду у розпорядженні адвоката будуть лише його особисті записи, зроблені від руки.

Як зазначалось у пункті 3 вище, суд обґрунтував тримання під вартою Луценка тим фактом, що він та його адвокат занадто повільно ознайомлювалися з матеріалами справи, затримуючи тим самим початок судового процесу і не виконуючи процесуальне рішення слідчого.

Те, що слідчий має право визначати, як і коли обвинувачений та його адвокат повинні готуватися до судового процесу, є нечуваним і повинно становити порушення пункту 3b статті 6 Європейської конвенції з прав людини. Це повинно бути не процесуальним рішенням слідчого або прокурора, а правом обвинуваченого і його адвоката.

Те, що адвокат не має власної копії матеріалів справи і доступу до всіх матеріалів одночасно, створює несправедливі умови роботи та нерівне положення сторін кримінального процесу.

...

6. Під час засідання суду у справі пана Луценка 25 лютого 2011 року голова Апеляційного суду поінформував присутніх, що він отримав письмову заяву від пана Луценка через його адвоката з проханням, щоб пан Луценко був присутній у залі суду. Проте суддя відхилив це клопотання, оскільки заява «не була засвідчена начальником в'язниці». Тому суд не наказав доправити п. Луценка із СІЗО до зали суду, і засідання суду відбулося без присутності обвинуваченого.

У суду не могло бути сумнівів ані в тому, що п. Луценко хотів бути присутнім на засіданні, ані в тому, що заява, яку він отримав від адвоката обвинуваченого, була написана п. Луценком.

Це рішення свідчить про упереджене ставлення суддів до забезпечення законних прав обвинуваченої особи та застосування до неї презумпції невинуватості. Це також, здається, свідчить про нерозуміння або недодержання одного з базових принципів прав людини: Правосуддя не тільки повинно відправлятися, але воно повинно сприйматися як таке, що відправляється.

7. У справі Луценка адвокат скаржився на те, що він отримав повідомлення із суду про призначення засідання, на якому мало розглядатися питання продовження строку тримання під вартою, лише за 15 хвилин до його початку. З огляду на таке несвоєчасне повідомлення він не зміг бути присутнім. Прокурор заявив, що адвоката поінформували за годину до початку засідання, і що він сам раніше не знав про призначення засідання. У будь-якому випадку, інформувати сторони процесу про засідання суду таким чином — це неправильно з боку суду, адже сторони мають підготуватися до нього, і дуже важливо, щоб на засіданні суду були присутні особи, обізнані з конкретною справою.

...

10. Під час моніторингу експерта вразила широко розповсюджена думка, що українські суди не можна вважати незалежними, принаймні у справах, пов'язаних з політикою. Судова система, безумовно, має проблему довіри з боку громадськості. Як на один з вирішальних факторів такої ситуації вказувалося на склад Вищої ради юстиції після судової реформи влітку 2010 року, а саме — сильне упередження на користь представництва Президента України та афілійованої до нього партії, а також на членство у ВРЮ Генерального прокурора, двох його заступників і голови Служби безпеки України тощо. Судова реформа дещо покращила умови правової системи, але Вища рада юстиції отримала неприйнятно великий вплив на призначення, дисциплінарні заходи і звільнення суддів. Ця судова реформа була розкритикована Венеціанською комісією Ради Європи.

11. Згідно з публічною заявою заступника Генерального прокурора, минулого року прокуратура ініціювала 600 дисциплінарних справ проти суддів. За наявною інформацією, щонайменше 38 суддів було звільнено у порівнянні у середньому з 6,5 суддями у попередні роки. Це — потужна ознака того, що незалежність суддів знаходиться під величезним тиском, і що прокуратура має домінуючий вплив на майбутнє суддів. Прокурори не повинні відповідати за дисциплінарне покарання суддів; це порушує баланс між прокуратурою і судовою системою.

12. Також згадувалось те, що судді не призначаються на необмежений строк, якщо вони не пропрацювали п'ять років. Перше призначення здійснюється Президентом України за пропозицією Вищої ради юстиції. Після цього періоду їх постійне призначення затверджується парламентом, в якому одна партія та її союзники мають тверду більшість. Це не залишає суддям простору для політичної незалежності, особливо під час цих перших п'яти років на посаді.

...

14. Велике здивування також викликала заява новопризначеного Генерального прокурора Віктора Пшонки про те, що він вважає себе членом команди Президента і виконуватиме його накази. Від нього скоріше очікувалося, що він висловить свою відданість закону та буде незалежним від політичного життя.

15. Це також відповідає численним розповідям про історію політичного впливу на прокуратуру і суди. За деякими повідомленнями, однією з основних причин порушення справи проти пана Луценка є помста за його дії в якості міністра внутрішніх справ проти деяких осіб, які сьогодні прийшли до влади.

...

17. Декілька осіб також згадували, що існує традиція залишення відкритими політичних розслідувань протягом тривалого часу, іноді навіть протягом років. Така практика забирає багато часу в обвинувачених на зустрічі із слідчими, заважаючи їхній іншій діяльності, а також виступає у ролі меча Дамокла для обвинувачених, які знають, що слідчі або прокурор можуть у будь-який момент передати їхню справу до суду, що може призвести до тяжких наслідків для них.

Якщо метою розслідувань є досягнення політичних цілей, не передбачених законом, шляхом кримінального переслідування когось за дії, щодо яких інші особи не переслідуються, що означає нерівне ставлення до всіх за законом, тоді правосуддя є вибіркоvim і тому несправедливим. Обвинувачення, висунуті проти колишніх міністрів, для досвідченого практика виглядають дещо надуманими і мали б скоріше призвести до політичної, а не кримінальної відповідальності, якщо взагалі мають бути якісь наслідки. Цей моніторинг не може відповісти напевно, чи є ці справи результатом вибіркового правосуддя. Але якщо це так, це багато говорить про правову систему і традиції країни, а не про винуватість або невинуватість окремої особи. Вибіркове правосуддя і зловживання системою кримінального судочинства є порушенням статті 6 Європейської конвенції з прав людини та не відповідає міжнародним зобов'язанням країни щодо забезпечення додержання принципів верховенства права.

Рада Європи проводить моніторинг України щодо виконання обов'язків і зобов'язань, взятих на себе країною при вступі до організації. 10 січня 2011 року Президент України видав указ, згідно з яким Україна повинна виконати свої зобов'язання перед Радою Європи, та створив механізм нагляду за цим процесом. Але цей процес не повинен зосереджуватися виключно на законодавчій реформі. Основна проблема полягає в культурі, традиціях і правозастосуванні, додатково до застарілого і недосконалого законодавства самого по собі (наприклад, Кримінально-процесуальний кодекс України датується 1961 роком, а його реформа вже давно запізнилась).

На основі вищенаведених спостережень в рамках моніторингу справ проти пана Корнійчука і пана Луценка можна дійти висновку про недоцільність припинення моніторингу на цьому етапі».

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

49. Заявник скаржився за підпунктами «b» та «c» пункту 1 статті 5 Конвенції на те, що його затримання та тримання під вартою були

свавільними та незаконними, повторюючи обґрунтування, викладене в його апеляції на постанову від 27 грудня 2010 року щодо взяття його під варту (див. пункт 33 вище). Заявник скаржився за пунктом 2 статті 5 Конвенції на те, що його не було негайно проінформовано про підстави його затримання. Далі заявник скаржився за пунктом 3 статті 5 Конвенції на те, що рішення про взяття його під варту було необґрунтованим і що його було покарано за те, що він користувався своїми конституційними правами не свідчити проти себе, вважатися невинуватим, доки вину не буде доведено, та вільно висловлювати свої погляди. Крім того, заявник скаржився на те, що йому не було надано всі матеріали кримінальної справи, які використовувались для обґрунтування подання про обрання йому запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, та що апеляційний суд не взяв до уваги його доводи на користь звільнення. Насамкінець заявник скаржився за пунктами 1, 2 та підпунктами «а» та «б» пункту 3 статті 6 Конвенції на те, що він та його захисник не були завчасно повідомлені про предмет судового засідання щодо обрання йому запобіжного заходу та що йому не було надано достатньо часу та можливостей для підготовки свого захисту.

50. Суд повторює, що він розглядає подані до нього скарги з урахуванням стверджуваних у них фактів, а не лише з точки зору наведеного юридичного обґрунтування чи аргументів, на які посиляється сторона. Враховуючи те, що саме Суд є компетентним надавати юридичну кваліфікацію фактам справи та беручи до уваги суть скарг заявника за статтею 6 Конвенції, Суд вирішує розглянути їх за відповідними положеннями статті 5 Конвенції.

Відповідні положення статті 5 Конвенції передбачають таке:

«1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

...

(b) законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом;

(c) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення...

2. Кожен, кого заарештовано, має бути негайно поінформований зрозумілою для нього мовою про підстави його арешту і про будь-яке обвинувачення, висунуте проти нього.

3. Кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту «с» пункту 1 цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під

час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судові засідання.

4. Кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним».

А. Прийнятність

1. Вичерпання національних засобів юридичного захисту

51. Уряд заперечив проти скарги заявника щодо його затримання 26 грудня 2010 року. Уряд зазначив, що заявник, будучи підозрюваним, мав право, відповідно до статті 431 Кримінально-процесуального кодексу України, вимагати від національних судів перевірки законності його затримання та відшкодування шкоди у разі визнання його затримання незаконним. Проте заявник не скористався цим правом. Уряд стверджував, що цей засіб юридичного захисту є ефективним, як у теорії, так і на практиці. Уряд навів приклади рішень національних судів, згідно з якими особам було присуджено відшкодування за незаконне тримання їх під вартою (див. пункти 43–45 вище).

52. Уряд також вказав на те, що в судовому засіданні 27 грудня 2010 року розглядалось подання слідчого про обрання заявнику запобіжного заходу у вигляді взяття під варту в рамках першої кримінальної справи і, відповідно, в ньому не могло розглядатись питання щодо затримання заявника в рамках другої кримінальної справи.

53. Заявник вважав, що наведені приклади з практики національних судів не стосуються цієї справи, оскільки в тих справах особи були звільнені з-під варти через день після їх затримання у зв'язку з тим, що національні органи визнали їх затримання незаконними.

54. Далі заявник зазначив, що за статтею 106 Кримінально-процесуального кодексу України скарга на незаконність затримання має розглядатись одночасно з поданням слідчого про обрання відповідній особі запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. Таким чином, заявник вважав, що судові засідання від 27 грудня 2010 року стосувались обох питань — законності його затримання та обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

55. Суд зазначає, що заперечення Уряду тісно пов'язані із суттю скарг заявника за пунктами 1 та 3 статті 5 Конвенції. Тому Суд приєднує їх до суті справи.

2. Інші питання щодо прийнятності

56. Суд також зазначає, що ці скарги не є явно необґрунтованими у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вони не є неприйнятними з будь-яких інших підстав. Тому вони мають бути визнані прийнятними.

В. Суть

1. Пункт 1 статті 5 Конвенції

а. Зауваження сторін

57. Заявник зазначив, що порушення кримінальної справи саме по собі не є достатнім для виправдання позбавлення його свободи. Заявник стверджував, що його затримання було проведене з численними процесуальними порушеннями та було необґрунтоване. В матеріалах справи не було жодних конкретних доказів того, що заявник мав намір втекти і що в нього не було можливості продовжувати будь-яку стверджувану злочинну діяльність, оскільки на час його затримання він вже не був членом уряду.

58. Заявник також стверджував, що суд першої інстанції не встановив жодних доказів, які б могли довести необхідність тримання його під вартою з 26 до 27 грудня 2010 року або в подальшому. Заявник вважав, що підстави його затримання, які були наведені прокурором, не були достатніми та необхідними для позбавлення його свободи.

59. Заявник також стверджував, що перед початком судового розгляду справи заявника 23 травня 2011 року Печерський районний суд м. Києва продовжив тримання його під вартою без встановлення жодних строків.

60. Уряд стверджував, що затримання заявника відповідає підпункту «с» пункту 1 статті 5 Конвенції. Уряд зазначив, що заявника було затримано в рамках порушеної щодо нього кримінальної справи і що національні органи мали обґрунтовану підозру щодо вчинення ним злочину. Уряд ще раз наголошував на тому, що заявник міг оскаржити законність свого затримання в судах, якщо він вважав його незаконним.

61. Що стосується постанови Печерського районного суду м. Києва від 27 грудня 2010 року щодо обрання заявнику запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, Уряд стверджував, що національні органи мали більше можливостей для оцінки фактів справи та що їх рішення позбавити заявника свободи ґрунтувалось на достатніх доказах, а саме: ухилення заявника від виконання процесуальних дій та рішень слідчого, обвинувачення у вчиненні тяжких злочинів та можливість здійснення заявником впливу на свідків. Уряд зазначив, що заявник

не з'являвся за викликом слідчого для ознайомлення з матеріалами справи, хоча за статтею 135 Кримінально-процесуального кодексу України він був зобов'язаний це робити. Уряд також стверджував, що тримання заявника під вартою було необхідним для забезпечення його участі в подальших слідчих діях. Крім того, у своєму інтерв'ю в щотижневій газеті «Дзеркало тижня» заявник негативно охарактеризував свідка К. Цим самим заявник здійснював тиск на вказаного свідка та розкривав відомості про хід слідства. Далі Уряд зазначив, що захист свідків був найважливішим фактором при вирішенні питання щодо взяття заявника під варту і ця підстава існувала як на досудовій, так і на судовій стадії провадження, та слугувала забезпеченню належного відправлення правосуддя шляхом отримання показань свідків без будь-яких перешкод. Уряд дійшов висновку, що позбавлення заявника свободи було здійснено відповідно до національного законодавства, на підставі рішення суду та без будь-якого свавілля.

в. Оцінка Суду

і. Затримання заявника

62. Суд наголошує, що стаття 5 Конвенції гарантує основоположне право на свободу та недоторканність, яке є найважливішим у «демократичному суспільстві» у розумінні Конвенції. Кожен має право на захист цього права, що означає не бути позбавленим свободи або мати гарантії від продовження позбавлення свободи, крім випадків, коли таке позбавлення відбувалось за умов, встановлених у пункті 1 статті 5 Конвенції. Цей перелік винятків, встановлений у вищезазначеному положенні, є вичерпним і лише вузьке тлумачення цих винятків відповідає цілям цього положення, а саме — гарантувати, що нікого не буде свавільно позбавлено свободи (див. рішення від 14 жовтня 2010 року у справі «Хайредінов проти України» (*Khayredinov v. Ukraine*), № 38717/04, пункт 26, з подальшими посиланнями). Будь-яке свавільне тримання під вартою не може відповідати пункту 1 статті 5 Конвенції. У цьому контексті термін «свавільність» розуміється ширше, ніж лише невідповідність національному законодавству. Як наслідок, законне позбавлення свободи за національним законодавством усе одно може бути свавільним і, таким чином, може порушувати Конвенцію, зокрема, коли з боку державних органів мала місце недобросовісність або введення в оману (див. рішення від 9 липня 2009 року у справі «Моорен проти Німеччини» (*Mooren v. Germany*) [ВП], заява № 11364/03, пункти 72, 77 та 78, з подальшими посиланнями), або коли таке позбавлення свободи не було необхідним за конкретних обставин (див. рішення від 27 лютого 2007 року у справі

«Нештак проти Словаччини» (Nestak v. Slovakia), заява № 65559/01, пункт 74).

63. Повертаючись до фактів справи, яка розглядається, Суд зазначає, що заявника було затримано в рамках другої кримінальної справи та доставлено до суду наступного дня. Проте, суд не розглядав питання законності затримання заявника і, як стверджував — фактично, наполягав — Уряд, не мав наміру цього робити. Відповідні факти також підтверджують, що органи прокуратури доставили заявника до суду лише для розгляду їх подання щодо взяття заявника під варту в рамках першої кримінальної справи та фактично заперечували проти будь-якого розгляду законності затримання заявника під час судового засідання 27 грудня 2010 року. Така поведінка національних органів свідчить про те, що метою затримання заявника було не допровадження його до компетентного судового органу в рамках тієї ж кримінальної справи, а забезпечення його присутності під час розгляду подання про зміну запобіжного заходу на взяття під варту в іншому кримінальному провадженні.

64. Крім того, затримання заявника не видається «необхідним запобігти вчиненню ... правопорушення чи ... втечі після його вчинення». Дійсно, постанова про обрання заявнику запобіжного заходу у вигляді взяття під варту серед підстав для її постановлення передбачала запобігання його ухиленню від участі в розслідуванні та продовженню його злочинної діяльності, проте державні органи не пояснили, як саме заявник, якого обвинувачували у зловживанні службовим становищем, міг продовжувати цей вид діяльності майже через рік після того, як він був звільнений з посади Міністра внутрішніх справ України. Щодо необхідності забезпечення участі заявника в подальших слідчих діях Уряд стверджував, що відновлення досудового слідства було необхідне для об'єднання двох кримінальних справ щодо заявника (див. пункт 25 вище). Проте Уряд не стверджував того, що будь-які слідчі дії в рамках першої кримінальної справи були необхідними або фактично були проведені. Що стосується ризику втечі, то заявник був під підпискою про невиїзд, яку він надав тому ж самому слідчому В., який затримав його та який начебто не мав жодних попередніх скарг щодо дотримання заявником вказаної підписки.

65. Отже, Суд доходить висновку, що затримання заявника було здійснене з іншою метою, ніж та, що передбачена пунктом 1 статті 5 Конвенції і, таким чином, було свавільним та таким, що суперечило цьому положенню. Отже, мало місце порушення пункту 1 статті 5 Конвенції щодо цього.

ii. Подальше тримання заявника під вартою

66. Встановивши, що затримання заявника суперечило пункту 1 статті 5 Конвенції, Суд далі розглядатиме відповідність подальшого досудового тримання заявника під вартою вимогам цього положення. У зв'язку з цим Суд повторює, що тримання під вартою відповідно до підпункту «с» пункту 1 статті 5 Конвенції має задовольняти вимогу пропорційності (див. рішення від 18 березня 2008 року у справі «Ладент проти Польщі» (*Ladent v. Poland*), заява № 11036/03, пункт 55). Наприклад, у рішенні від 4 травня 2006 року у справі «Амбрушкевич проти Польщі» (*Ambruszkiewicz v. Poland*, заява № 38797/03, пункти 29–32) Суд розглядав питання, чи було взяття заявника під варту конче необхідним для забезпечення його присутності в суді, та чи могли інші, менш суворі заходи, бути достатніми для досягнення цієї цілі.

67. У справі, яка розглядається, рішення національних судів щодо взяття заявника під варту ґрунтувалось на підставах, які, на думку Суду, є самі по собі сумнівними. У зв'язку з цим Суд зазначає, що основними підставами, наведеними органами прокуратури для позбавлення заявника свободи, були: незадоволення слідчого поведінкою заявника під час його ознайомлення з матеріалами справи, інтерв'ю заявника засобом масової інформації, його небажання давати показання та визнавати свою вину, а також обвинувачення у вчиненні тяжких злочинів.

68. Що стосується способу, у який заявник ознайомлювався з матеріалами справи, який потенційно міг би вплинути на тривалість провадження, Суд, перш за все, нагадує про свою усталену практику, яка визначає поведінку сторін судового провадження як один із ключових факторів в оцінці розумності тривалості такого провадження (див., серед багатьох інших джерел, рішення у справі «Фрідлендер проти Франції» (*Frydlender v. France*) [ВП], заява № 30979/96, пункт 43, ECHR 2000VII). Зокрема, якщо заявник скаржиться на надмірну тривалість провадження, Суд зазвичай не враховує період, під час якого відповідальність за затримку може бути покладено на заявника (див., наприклад, рішення у справах «Смірнова проти Росії» (*Smirnova v. Russia*), заяви №№ 46133/99 та 48183/99, пункт 81, ECHR 2003IX (витяги); та «Релігійна громада Свідків Єгови в м. Москві проти Росії» (*Jehovah's Witnesses of Moscow v. Russia*), заява № 302/02, пункт 198, від 10 червня 2010 року). З іншого боку, будь-яка така затримка може вплинути на інтереси інших сторін і державні органи повинні мати засоби для дисциплінування винних осіб. Проте, Суд не впевнений, що позбавлення свободи в такій ситуації є адекватним вирішенням проблеми затримки в ознайомленні з матеріалами справи. Крім того, обставини справи, яка розглядається, вказують на те, що слідчий вирішив застосувати такий суворий захід

щодо заявника після лише десяти днів ознайомлення з матеріалами справи.

69. Далі Суд зазначає, що твердження заявника на національному рівні та повторені в цьому Суді, а саме про те, що ця підстава для взяття його під варту суперечила положенням національного законодавства, яке передбачало, зокрема, що ознайомлення з матеріалами справи є правом обвинуваченого, а не його обов'язком, і що обвинуваченого не можна обмежувати в часі, необхідному йому для ознайомлення з матеріалами справи (статті 142 та 218³ Кримінально-процесуального кодексу України, див. пункт 42 вище). Проте, національні суди не розглядали ці твердження та не оцінювали якою мірою спосіб, у який слідчий пред'явив заявнику матеріали справи, відповідав вимогам вищезазначеної статті 218⁴ Кодексу.

70. Наступною підставою для взяття заявника під варту був стверджуваний тиск на свідків через надання заявником інтерв'ю засобам масової інформації. Уряд стверджував, що захист свідків був найважливішим фактором при обранні заявнику запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. Проте Суд зазначає, що ані національні органи, ані сам Уряд не пояснили, як саме загрожували свідкам публічні твердження заявника і чому взяття під варту можна вважати адекватною реакцією на такі твердження. Як видається, ця підстава була наведена слідчими органами в більш широкому контексті їхнього незадоволення викладення заявником засобам масової інформації своєї точки зору стосовно порушеної щодо нього кримінальної справи. Суд вважає, що від заявника, який був відомим політичним діячем, можна було очікувати висловлення його точки зору щодо цього, та що це зацікавило як його прихильників, так і його опонентів.

71. Хоча свобода вираження поглядів не є абсолютною та може бути обмежена, будь-які такі обмеження мають бути пропорційними. У зв'язку з цим Суд повторює, що засудження до покарання у вигляді позбавлення волі за правопорушення в інформаційній сфері буде відповідати праву на свободу вираження поглядів, гарантованому статтею 10 Конвенції, лише у виняткових випадках, а саме, якщо буде серйозно порушено інші основоположні права, як, наприклад, в справах щодо виступу, що розпалює ненависть, або підбурювання до насильства (див., *mutatismutandis*, рішення у справах «Махмудовта Агазаде проти Азербайджану» (*Mahmudov and Agazade v. Azerbaijan*), заява № 35877/04, пункт 50, від 18 грудня 2008 року, та «Кумпана та Мазаре проти Румунії» (*Cumpana and Mazare v. Romania*) [ВП], заява № 33348/96, пункт 115, ECHR 2004-XI). Суд вважає, що за обставин справи, яка розглядається, не було підстав

³Редакцію пункту було змінено 1 серпня 2012 року: замість "248" зазначено "218".

⁴Так само.

позбавляти заявника свободи за користування своїм правом на свободу слова, яке не становило будь-якого порушення.

72. Інші підстави для взяття заявника під варту, а саме відмова від надання показань та визнання своєї вини, за своїм характером суперечать такому важливому елементу концепції справедливого суду як право не свідчити проти себе та презумпції невинуватості. В контексті вибору, чи застосовувати запобіжний захід у вигляді взяття під варту, чи ні, наведення таких підстав видається таким, що викликає особливе занепокоєння, оскільки вони вказують на те, що особу може бути піддано покаранню за користування своїми основними правами на справедливий суд. Суд також стурбований тим фактом, що національні суди погодились з такими підставами під час прийняття постанови про обрання заявнику запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та залишення її без змін.

73. Насамкінець, прийняття постанови про продовження тримання під вартою без встановлення жодних строків було визнано практикою Суду таким, що суперечить вимогам підпункту «с» пункту 1 статті 5 Конвенції (див. рішення від 10 лютого 2011 року у справі «Харченко проти України» (*Kharchenko v. Ukraine*), заява № 40107/02, пункт 98).

74. У світлі вищевикладеного Суд доходить висновку, що подальше тримання заявника під вартою також становило порушення пункту 1 статті 5 Конвенції.

2. Пункт 2 статті 5 Конвенції

а. Зауваження сторін

75. Заявник скаржився, що в момент затримання його не було повідомлено про підстави затримання та що йому не було дозволено прочитати постанову про порушення кримінальної справи щодо нього. Заявник також наголосив, що він не ставив свій підпис на постанові про порушення кримінальної справи, оскільки вважав, що його затримання не відповідає відповідним процесуальним нормам. Заявник стверджував, що слідчий не повідомив його про підстави позбавлення його свободи, не дозволив йому подзвонити своєму захиснику та не склав належним чином протокол затримання. За твердженнями заявника, слідчий зробив це умисно для того, щоб він не зміг скористатись своїм правом оскаржити законність його затримання до суду.

76. Уряд стверджував, що 26 грудня 2010 року заявника було затримано о 12:45 і менш ніж за годину йому було вручено копію постанови слідчого від 24 грудня 2010 року про порушення другої кримінальної справи щодо нього. За твердженнями Уряду, заявник відмовився від підписання протоколу вручення копії вищезазначеного

документу, що було засвідчено двома понятими. Уряд дійшов висновку, що заявника було повідомлено про підстави його затримання без невинуватеної затримки.

в. Оцінка Суду

77. Суд повторює, що пункт 2 статті 5 Конвенції містить первинну гарантію того, що будь-яка затримана особа повинна знати, чому її позбавляють свободи. Згідно з цим положенням кожна затримана особа має бути повідомлена простою, непрофесійною, зрозумілою для неї мовою про основні юридичні та фактичні підстави її затримання, щоб вона мала можливість, якщо вважатиме за потрібне, звернутися до суду з оскарженням законності затримання (див., серед нещодавніх джерел, рішення від 28 квітня 2011 року у справі *«Нечипорук і Йонкало проти України» (Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine)*, заява № 42310/04, пункт 208). У випадку проведення декількох окремих розслідувань державні органи мають надати відповідній особі хоча б мінімум інформації про кожне з них, якщо матеріали цих розслідувань дають підстави для взяття її під варту (див. рішення від 15 грудня 2009 року у справі *«Лева проти Молдови» (Leva v. Moldova)*, заява № 12444/05, пункт 61).

78. Повертаючись до обставин справи, яка розглядається, Суд зазначає, що сторонами оспорується той факт, чи було заявника повідомлено про офіційні підстави його затримання та в якому обсязі. Проте Уряд не оспорує той факт, що на момент затримання заявника 26 грудня 2010 року його не було повідомлено про існуюче подання ГПУ від 25 грудня 2010 року щодо обрання йому запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. Суд вважає, що саме ця обставина стосувалась взяття заявника під варту і зрештою стала підставою для тримання його під вартою. Фактично заявник дізнався про подання прокурора від 25 грудня під час судового засідання, яке відбулось 27 грудня 2010 року, більше ніж через двадцять годин після його затримання.

79. Вищезазначених міркувань достатньо для того, щоб Суд дійшов висновку, що державні органи не дотримались свого обов'язку за пунктом 2 статті 5 Конвенції. Отже, було порушення цього положення.

3. Пункт 3 статті 5 Конвенції

а. Зауваження сторін

80. Заявник вважав, що судові провадження в суді першої інстанції щодо обрання йому запобіжного заходу у вигляді взяття під варту було

несправедливим. Суд відмовився розглядати питання щодо законності його затримання та не надав йому час для підготовки своїх доводів щодо подання слідчого про обрання йому запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

81. Уряд неодноразово наголошував, що судові засідання 27 грудня 2010 року не стосувались затримання заявника 26 грудня 2010 року, та повторив, що заявник міг самостійно оскаржити своє затримання в судовому порядку, якщо він вважав своє затримання незаконним.

82. Далі Уряд зазначив, що провадження стосовно розгляду подання про зміну запобіжного заходу у вигляді підписки про невиїзд на взяття під варту відповідало вимогам пункту 3 статті 5 Конвенції. Заявника представляв захисник і на початку судового засідання суд роз'яснив, яка справа розглядається. Прокурор вголос зачитав подання про обрання заявнику запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, яке не містило жодної інформації, якої б заявник не знав, оскільки ця інформація стосувалась його особистої поведінки. Уряд також зазначив, що під час судового засідання заявник звертався з необхідними, на його думку, клопотаннями і суд належним чином їх розглянув. Зокрема, суд відмовив в задоволенні клопотання заявника про відкладення судового засідання для того, щоб зібрати документи щодо особистих обставин, оскільки він вважав, що інформація, надана заявником щодо цього, не заперечувалась і, таким чином, могла бути прийнята без підтверджуючих документів. Далі Уряд зазначив, що під час судового засідання захисник заявника стверджував, що він має документи, які могли б спростувати доводи прокурора, але він не вказав, які саме. Проте у своїй апеляції захисник заявника надав лише документи стосовно особистих обставин заявника, характеристики від різних установ та клопотання про взяття на поруки. Всі ці документи вже були розглянуті та прийняті до уваги судом першої інстанції.

83. Уряд дійшов висновку, що заявник постав перед суддею, як цього вимагає пункт 3 статті 5 Конвенції, і що судові засідання 27 грудня 2010 року відповідало вимогам вищезазначеного положення.

84. У своїх усних твердженнях Уряд зазначив, що, оскільки національний суд вирішив обрати заявнику запобіжний захід у вигляді взяття під варту в рамках першої кримінальної справи, було б недоречно та недоцільно обирати той самий запобіжний захід в рамках другої кримінальної справи щодо заявника. Крім того, 29 грудня 2010 року обидві кримінальні справи було об'єднано в одне провадження.

в. Оцінка Суду

і. Перегляд законності затримання заявника

85. Суд повторює, що однією з вимог пункту 3 статті 5 Конвенції є те, що судовий контроль за триманням під вартою має бути автоматичним. Він не може залежати від попереднього клопотання затриманого. Така вимога змінить не лише природу гарантії, передбаченої пунктом 3 статті 5 Конвенції, яка відрізняється від тієї, що передбачена пунктом 4 статті 5 Конвенції, що гарантує право на ініціювання судового провадження щодо перегляду судом законності тримання під вартою. Вона може навіть скасувати підставу гарантії, передбаченої пунктом 3 статті 5 Конвенції, що полягає в захисті особи від свавільного тримання під вартою, шляхом забезпечення того, що постанова про взяття під варту підлягає незалежному судовому розгляду (див. рішення у справі «Аквіліна проти Мальти» (*Aquilina v. Malta*) [ВП], заява № 25642/94, пункт 49, ECHR 1999-III).

86. За обставин справи, яка розглядається, слід зазначити, що після затримання заявника його було доставлено до суду. Цей суд, незважаючи на скарги заявника щодо незаконного затримання, не розглядав законність взяття заявника під варту та, як стверджується Урядом, не мав цього робити. Крім того, з матеріалів справи та тверджень Уряду не видається, що державні органи мали будь-який намір забезпечити заявнику автоматичний судовий контроль за його триманням під вартою, як цього вимагає пункт 3 статті 5 Конвенції. На думку Суду, рішення національних судів, на які посилається Уряд (див. пункти 43–45 та 51 вище), не стосуються ситуації заявника. Отже, Суд доходить висновку, що заявника було позбавлено важливої гарантії цього положення Конвенції.

87. У зв'язку з вищевказаними підставами, заперечення Уряду, яке ґрунтувалось на тому доводі, що заявник мав сам звертатись з клопотанням про перегляд законності його затримання, має бути відхилене.

88. Відповідно Суд відхиляє заперечення Уряду та доходить висновку, що було порушення пункту 3 статті 5 Конвенції.

ii. Постанова про обрання заявнику запобіжного заходу у вигляді взяття під варту

89. Суд зазначає, що у справі, яка розглядається, тримання заявника під вартою підпадає під дію підпункту «с» пункту 1 статті 5 Конвенції. У ситуації, коли розглядається законність тримання під вартою під час досудового та судового провадження, зазвичай вимагається проведення усного слухання. Крім того, судове провадження має бути змагальним і завжди забезпечувати принцип рівності сторін — прокурора та особи, яка тримається під вартою. Це означає, зокрема, що особа, яка

тримається під вартою, повинна мати доступ до матеріалів слідства, які є необхідними для оцінки законності тримання цієї особи під вартою. Особа, яка тримається під вартою, повинна мати можливість прокоментувати доводи органів прокуратури (див. рішення від 25 жовтня 2007 року у справі «*Лебедєв проти Росії*» (*Lebedev v. Russia*), заява № 4493/04, пункт 77, з подальшими посиланнями).

90. За обставин справи, яка розглядається, Суд вже встановив, що заявник та його захисник не були заздалегідь повідомлені про предмет судового засідання (див. пункт 77 вище). Далі Суд зазначив, що суд першої інстанції в своєму рішенні про обрання заявнику запобіжного заходу у вигляді взяття під варту не розглядав належним чином необхідність позбавлення заявника свободи (див. пункти 66–74 вище). Крім того, національний суд не розглядав можливість застосування іншого запобіжного заходу, ніж взяття під варту, хоча захисник заявника звертався з клопотанням про взяття на поруки. Додатково до цих недоліків заявнику було без жодного обґрунтування відмовлено у задоволенні його клопотання про надання достатнього часу для ознайомлення з матеріалами, які були пред'явлені органами прокуратури, та для підготовки свого захисту. Суд не може прийняти аргумент Уряду про те, що заявнику не потрібно було ознайомлюватись з матеріалами, які підтверджували подання прокурора, оскільки він був обізнаний з описаними у вказаному поданні фактами. Саме заявник та його захисник, а не державні органи, мали вирішувати, чи потрібно їм ознайомлюватись з матеріалами, які були пред'явлені на підтвердження затримання заявника. Така поведінка національних органів серйозно вплинула на принцип рівності сторін.

91. Отже, Суд доходить висновку, що судові провадження стосовно зміни обраного заявнику запобіжного заходу не відповідали вимогам пункту 3 статті 5 Конвенції, і що у зв'язку з цим було порушення цього положення.

4. Пункт 4 статті 5 Конвенції

92. Заявник стверджував, що йому не було надано доступу до документів, які були пред'явлені органами прокуратури на підтвердження їх подання про взяття його під варту, і що апеляційний суд не роз'яснив у своєму рішенні підстави для спростування його доводів.

93. Уряд стверджував, що заявник мав у своєму розпорядженні ефективну процедуру оскарження постанови про застосування до нього запобіжного заходу у вигляді взяття під варту в апеляційному порядку, і що він скористався цим засобом юридичного захисту. Уряд також не погодився з твердженням заявника про те, що йому не були

надані матеріали, пред'явлені на підтвердження подання про взяття його під варту, оскільки він не звертався з жодними клопотаннями про надання йому такого доступу.

94. Уряд вважав, що апеляційний суд належним чином оцінив всі доводи заявника та його скарги на процесуальні порушення. Уряд зазначив, що суд першої інстанції розглянув твердження та скарги заявника та відмовив у їх задоволенні, а апеляційний суд залишив постанову суду першої інстанції від 27 грудня 2010 року без змін, погодившись з її висновками та розглянувши питання щодо наявності порушень норм кримінально-процесуального законодавства при її прийнятті. Отже, Уряд вважає, що апеляційний суд м. Києва належним чином оцінив всі доводи заявника, та що у цій справі не було порушення прав заявника за пунктом 4 статті 5 Конвенції.

95. Суд нагадує, що пункт 4 статті 5 Конвенції передбачає право осіб, яких затримано або взято під варту, на перегляд процесуальних і матеріально-правових умов, які з точки зору Конвенції є суттєвими для забезпечення «законності» позбавлення їх свободи. Це означає, що компетентний суд має перевірити не лише дотримання процесуальних вимог національного законодавства, а й обґрунтованість підозри, на підставі якої здійснено затримання, та легітимність мети, з якою особу затримано та потім узято під варту (див. рішення у справах «Буткявічюс проти Литви» (*Butkevicius v. Lithuania*), № 48297/99, пункт 43, ECHR 2002-II, та «Соловей і Зозуля проти України» (*Solovey and Zozulya v. Ukraine*), заяви №№ 40774/02 та 4048/03, пункт 70, від 27 листопада 2008 року).

96. Вимога процесуальної справедливості за пунктом 4 статті 5 Конвенції не встановлює єдиного незмінного стандарту, що застосовується незалежно від контексту, фактів і обставин. Хоча не завжди є необхідність у тому, щоб процедура за пунктом 4 статті 5 Конвенції супроводжувалась такими самими гарантіями, які вимагаються статтею 6 Конвенції у кримінальному чи цивільному судочинстві, вона повинна мати судовий характер і забезпечувати гарантії, які є належними при цьому виді позбавлення свободи. Отже, судове провадження має бути змагальним і завжди забезпечувати принцип «рівності сторін» (див. рішення у справі «А. та інші проти Сполученого Королівства» (*A. and Others v. the United Kingdom*) [ВП], заява № 3455/05, пункти 203–204, ECHR 2009-..., з подальшими посиланнями). Принцип рівності сторін не буде забезпечено, якщо стороні захисту відмовлено в доступі до тих документів, які є необхідними для ефективного оскарження законності тримання під вартою, про яке йдеться (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Фодале проти Італії» (*Fodale v. Italy*), заява № 70148/01, пункт 41, ECHR 2006-VII). Також може бути необхідним, аби відповідна особа мала не лише можливість бути особисто заслуханою, але й мати

ефективну допомогу свого захисника (див. рішення від 29 лютого 1988 року у справі «*Буамар проти Бельгії*» (*Bouamar v. Belgium*), пункт 60, Series A № 129).

97. У справі, яка розглядається, заявник подав апеляцію на постанову про обрання йому запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, де він виклав численні скарги як щодо справедливості провадження в суді першої інстанції, так і щодо підстав його затримання, наведених органами прокуратури та підтверджених цим судом (див. пункт 33 вище). У своїй ухвалі від 5 січня 2011 року апеляційний суд м. Києва відмовив у задоволенні апеляції заявника без надання належної відповіді на його доводи, які, на думку Суду, здаються доречними та вартими належного розгляду та відповіді по суті. Апеляційний суд також не надав адекватної відповіді на клопотання, підписане народними депутатами та підтримане Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, щодо передачі заявника на особисту поруку. Однак національний суд обмежився повторенням висновків суду першої інстанції та відмовою в задоволенні клопотання заявника як необґрунтованого.

98. Суд також зазначає, що своєю постановою від 21 квітня 2011 року той же апеляційний суд продовжив строк тримання заявника під вартою, хоча заявник вже закінчив ознайомлюватись з матеріалами справи, що було основною підставою, наведеною органами слідства для позбавлення заявника свободи.

99. Вищезазначених міркувань Суду достатньо, щоб дійти висновку, що заявника не було забезпечено належним судовим переглядом законності взяття його під варту.

Відповідно мало місце порушення пункту 4 статті 5 Конвенції.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 18 КОНВЕНЦІЇ У ПОЄДНАННІ ЗІ СТАТТЕЮ 5

100. У своїх поданнях до Суду заявник скаржився, що судове провадження щодо нього та його затримання були використані державними органами для усунення його від політичного життя та участі в майбутніх парламентських виборах. Заявник не посилався на жодне положення Конвенції. Суд вважає, що ця скарга має розглядатись за статтею 18 Конвенції, яка передбачає:

«Обмеження, дозволені згідно з [цією] Конвенцією щодо зазначених прав і свобод, не застосовуються для інших цілей ніж ті, для яких вони встановлені».

A. Зауваження сторін

101. Уряд вважав, що це положення не підлягає застосуванню у справі, яка розглядається, оскільки позбавлення заявника свободи було здійснене виключно в рамках цілей статті 5 Конвенції. Далі Уряд зазначив, що заявник не посилався на статтю 18 Конвенції у своїй заяві до Суду, та що про можливий політичний тиск він стверджував лише один раз у своєму клопотанні про розгляд заяви в першочерговому порядку. Уряд зазначив, що заявник лише в загальному зауважив про ймовірний тиск на нього, і тому це питання не може розглядатись Судом. Далі Уряд повторив, що статус політика не може надавати особі імунітет від кримінального переслідування. Уряд зазначив, що заявника було позбавлено свободи у зв'язку з кримінальним провадженням щодо нього. Злочини, у вчиненні яких заявника обвинувачували, були передбачені відповідними положеннями Кримінального кодексу України. Органи прокуратури проводили слідство у зв'язку з підозрою у вчиненні заявником тяжких злочинів, за результатами якого більше ніж сорок сім томів кримінальної справи, разом з обвинувальним висновком, були направлені органами прокуратури до суду. 23 травня 2011 року суд провів попереднє судове засідання в кримінальній справі щодо заявника. Крім того, поведінка заявника в період його перебування на свободі давала достатні підстави вважати, що він намагався вплинути на хід слідства та перешкоджати встановленню істини у справі. Отже, Уряд вважав, що цілями позбавлення заявника свободи були виключно ті, що передбачені підпунктом «с» пункту 1 статті 5 Конвенції.

102. Уряд повторив, що факт активної політичної діяльності заявника та його твердження про численні порушення процесуального законодавства, які, як стверджується, були допущені національним органами під час провадження щодо нього та наведені ним у своїй заяві до Суду, не можуть самі по собі свідчити про обмеження його прав, передбачених Конвенцією, для цілей інших, ніж ті, для яких вони встановлені. Уряд зазначив, що окрім вищезазначених фактів у цій справі немає жодних доказів того, що підставою для взяття заявника під варту була його діяльність в якості політичного діяча та члена партії, яка перебуває в опозиції до уряду, а не існуюча підозра у вчиненні ним злочину. Таким чином, Уряд вважав цю скаргу необґрунтованою у зв'язку з відсутністю доказів того, що під час прийняття рішення про позбавлення заявника свободи національні органи керувались політичними мотивами.

103. Заявник стверджував, що останні двадцять років він був професійним політиком. Він вважався одним із двох найбільш відомих опозиційних лідерів. Пред'явлені йому обвинувачення стосувались його політичної діяльності на посаді Міністра внутрішніх справ України та не вказували на отримання ним будь-якої особистої вигоди за результатами його дій. Заявник зазначив, що засоби масової

інформації були переповнені зображеннями, де він тримається за ґрати, що було зроблено для того, щоб вселити суспільству думку, що він небезпечний злочинець. Заявник також посилався на переслідування опозиції тими, хто перебуває при владі, про що було зазначено багатьма національними та міжнародними спостерігачами.

В. Оцінка Суду

104. Спочатку Суд розглядатиме заперечення Уряду. Суд зазначає, що обставини справи наводять на думку, що незабаром, після зміни влади, заявника, який був одним з колишніх міністрів уряду та лідером популярної політичної партії, було обвинувачено у зловживанні владою та притягнуто до відповідальності. Це відбулось в контексті, який зовнішні спостерігачі охарактеризували як політично мотивоване переслідування опозиційних лідерів. Справа заявника, разом зі справою колишнього Прем'єр-міністра Тимошенко, привернула як національну, так і міжнародну увагу. За цих обставин твердження заявника на початковій стадії щодо можливого політичного тиску на нього перед майбутніми виборами, а також його скарга про те, що однією з підстав для взяття його під варту було його спілкування з представниками засобів масової інформації та його публічне заперечення проти пред'явлених йому обвинувачень, є достатніми підставами для розгляду питання взяття заявника під варту з точки зору статті 18 Конвенції. Отже Суд доходить висновку, що у своїх поданнях щодо фактів та щодо права заявник, по суті, заявив скаргу про те, що його затримання та тримання під вартою мали інші цілі.

105. Щодо цього Суд зазначає, що стаття 18 Конвенції не має самостійного значення і може бути застосована лише в поєднанні з іншими статтями Конвенції (див. рішення у справі «Гусинський проти Росії» (*Gusinskiy v. Russia*), заява № 70276/01, пункт 75, ECHR 2004-IV). У світлі вищевказаного Суд буде розглядати твердження заявника за статтею 18 Конвенції у поєднанні з його вищезазначеною скаргою за статтею 5 Конвенції.

106. Суд повторює, що вся структура Конвенції ґрунтується на презумпції добросовісності дій органів державної влади країн-учасниць. Дійсно, будь-яка державна політика чи окремий захід може мати «прихований мотив», а презумпція добросовісності є спростовною. Однак заявник, який стверджує, що його права і свободи були обмежені з неналежних підстав, повинен переконливо довести, що справжня ціль державних органів була не такою, як її було проголошено (або яка може обґрунтовано припускатись, виходячи з контексту). Простої підозри про те, що державні органи користувались своєю владою для іншої цілі, ніж та, що передбачена Конвенцією, недостатньо, щоб довести порушення статті 18 Конвенції. Крім того,

високий політичний статус не надає імунітету (див. рішення від 31 травня 2011 року у справі «Ходорковський проти Росії» (*Khodorkovskiy v. Russia*), заява № 5829/04, пункти 255 та 258).

107. Коли має місце твердження за статтею 18 Конвенції, Суд застосовує дуже суворий стандарт доведення. Результатом цього є те, що існує лише декілька справ, в яких було встановлено порушення цього положення Конвенції. Так, у вищезазначеному рішенні у справі «Гусинський проти Росії» (*Gusinskiy v. Russia*, пункти 73–78) Суд погодився, що свободу заявника було обмежено, *inter alia*, для іншої цілі, ніж та, що передбачена статтею 5 Конвенції. Суд у цій справі ґрунтував свої висновки на угоді, яка була підписана між особою, яка трималась під вартою, і Федеральним Міністром у справах друку та інформації. З цієї угоди явно вбачалось, що заявника було взято під варту для того, щоб примусити його продати державі свою медіакомпанію. У рішенні від 13 листопада 2007 року у справі «Чеботарі проти Молдови» (*Cebotari v. Moldova*, 35615/06, пункт 46 *et seq.*) Суд встановив порушення статті 18 Конвенції за обставин, коли затримання заявника було явно пов'язане із заявою, яка перебувала на розгляді Суду.

108. Суд зазначає, що, коли йдеться про твердження щодо політичних або інших прихованих мотивів у контексті кримінального переслідування, важко розмежувати досудове тримання під вартою від кримінального провадження, в рамках якого таке тримання було застосовано. Проте, обставини справи, яка розглядається, вказують на те, що затримання заявника та тримання його під вартою, які були застосовані після закінчення досудового слідства щодо заявника, мали свої власні видимі ознаки, які дозволяють Суду розглядати це питання окремо від більш загального контексту політично мотивованого переслідування лідера опозиції. У цій справі суд вже встановлював, що підстави, наведені державними органами для позбавлення заявника свободи, суперечили не тільки вимогам пункту 1 статті 5, але й суті Конвенції (див. пункти 66–73 вище). У цьому контексті Суд зазначає, що особа заявника, який був одним з лідерів опозиції та спілкувався з представниками засобів масової інформації, явно привертала велику увагу суспільства. Також можна визнати, що заявник, якого було обвинувачено в зловживанні службовим становищем, мав право відповісти на таке обвинувачення через засоби масової інформації. Органи прокуратури, які прагнули затримати заявника, прямо вказали на спілкування заявника із представниками засобів масової інформації, як на одну з підстав для його затримання, та звинуватили його у спотворенні суспільної думки про вчинені ним злочини, дискредитації органів прокуратури та у здійсненні впливу на майбутній судовий процес з метою уникнення кримінальної відповідальності (див. пункт 26 вище).

109. На думку Суду, таке обґрунтування органів прокуратури явно демонструє їх спробу покарати заявника за публічне висловлення незгоди з пред'явленими йому обвинуваченнями та відстоювання своєї невинуватості, на що він мав право. За таких обставин Суду нічого не залишається, як встановити, що обмеження свободи заявника, дозволене за підпунктом «с» пункту 1 статті 5 Конвенції, застосовувалось не лише з метою допровадження його до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні ним правопорушення, а й з інших причин.

110. Відповідно мало місце порушення статті 18 у поєднанні зі статтею 5 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

111. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

A. Шкода

112. Заявник стверджував, що він зазнав моральної шкоди, але він залишив питання визначення належної суми відшкодування на розсуд Суду.

113. Уряд вважав, що вимога заявника має бути відхилена як невизначена та необґрунтована.

114. Здійснюючи оцінку на засадах справедливості, Суд присуджує заявнику 15 000 євро відшкодування моральної шкоди.

B. Судові та інші витрати

115. Заявник не висунув вимог щодо компенсації судових та інших витрат, тому Суд не присуджує відшкодування таких витрат.

C. Пеня

116. Суд вважає за належне призначити пеню виходячи з розміру граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткових пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Долучає* до суті справи заперечення Уряду щодо вичерпання національних засобів юридичного захисту та відхиляє його після розгляду по суті.

2. *Оголошує* заяву прийнятною.

3. *Постановляє*, що було порушення пункту 1 статті 5 Конвенції у зв'язку з затриманням заявника.

4. *Постановляє*, що було порушення пункту 1 статті 5 Конвенції у зв'язку з подальшим триманням заявника під вартою.

5. *Постановляє*, що було порушення пункту 2 статті 5 Конвенції.

6. *Постановляє*, що було порушення пункту 3 статті 5 Конвенції щодо права заявника «негайно постати перед суддею» після його затримання.

7. *Постановляє*, що було порушення пункту 3 статті 5 Конвенції щодо тримання заявника під вартою.

8. *Постановляє*, що було порушення пункту 4 статті 5 Конвенції.

9. *Постановляє*, що було порушення статті 18 у поєднанні з статтею 5 Конвенції.

10. *Постановляє*, що:

(а) упродовж трьох місяців від дня, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має виплатити заявнику 15 000 (п'ятнадцять тисяч) євро відшкодування моральної шкоди разом з будь-якими податками, які можуть нараховуватись; ця сума має бути конвертована в українські гривні за курсом на день здійснення платежу;

(b) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на цю суму нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

Учинено англійською мовою та постановлено 3 липня 2012 року на публічному слуханні в Палаці прав людини в м. Страсбурзі.

Клаудія ВЕСТЕРДІК
(ClaudiaWesterdiek)
Секретар

ДінШПІЛЬМАНН
(DeanSpielmann)
Голова